

UTICAJ DIGITALIZACIJE NA TRANSFORMACIJU PROCESA OPOREZIVANJA: PRIMJER BOSNA I HERCEGOVINA

Pregledni članak

Saudin Terzić, email: saudin.terzic@uino.gov.ba
Amira Hasanović, email: amira.hasanovic@uino.gov.ba
Uprava za indirektno-neizravno oporezivanje

Sažetak: U okviru ovog istraživanja predstavljeni su ključni problemi i ograničenja s kojima se susreću porezne administracije u Bosni i Hercegovini sa aspekta digitalizacije procesa oporezivanja. Porezna politika je složeno područje i doista, potrebni su mnogi kompromisi kada se osmišljava odgovarajući porezni sistem i on mora biti prilagođen specifičnostima i okolnostima države. Jednostavnost porezne politike relativno je važnija za zemlje s niskim dohotkom, gdje se porezne administracije suočavaju sa značajnim ljudskim i finansijskim problemima. Podaci imaju i ekonomsku i političku moć. Podaci su pokretač društvenog i ekonomskog razvoja svake države. Kakvo je postojeće stanje digitalizacije kod oporezivanja u odnosu na zemlje Zapadnog Balkana? Koje su neke od reformi koje mogu riješiti ovaj problem?
Ključne riječi: porez, porezni sistem, porezna administracija, digitalizacija.

THE IMPACT OF DIGITALIZATION ON THE TRANSFORMATION OF THE TAXATION POLICIES: THE CASE OF BOSNIA AND HERCEGOVINA

Abstract: Within this research, the key problems and limitations faced by the tax administration in Bosnia and Herzegovina from the aspect of digitalization of the taxation process. Tax policy is a complex area and indeed, many compromises are required when designing a proper tax system and tax systems must also be adapted to specific country characteristics and circumstances. Simplicity tax policy relatively is more important to low-income countries, where tax administrations face considerable human and financial problems. Data has both economic and political power. Data is a driver of the social and economic development of every nation. What is the current situation of digitalization in taxation concerning the Western Balkan countries? What are some of the reforms that can address this concern?

Keywords: tax, tax system, revenue administration, digitalization.

Uvod

Digitalizacija je važan faktor razvoja svakog društva. Porez i porezni prihodi predstavljaju najvažniji izvor javnih sredstava i pokazatelj su stabilnosti i izvjesnosti jedne zemlje. Schumpeter u svom poznatom radu “Križa porezne države” (Schumpeter, 1918) povezuje državu i porez toliko blisko da naglašava da se njegov izraz "porezna država" može smatrati gotovo pleonastičnim. Naglašava da porezi nisu povezani samo s istorijskim nastankom države, oni jesu također aktivni u njenom oblikovanju. Po njegovu mišljenju, organski razvoj oporezivanja bio je povezan sa organskim razvojem ostalih dimenzija države.

Digitalizacija i visoka tehnologija zauzimaju jaku ulogu i imaju veliki potencijal kod postupka oporezivanja. Digitalni podaci su veliki izazov za porezne administracije u postupcima oporezivanja i bez istih, trošak sprovođenja poreznih postupaka se iznimno povećava.

Digitalizacija mijenja mnoge aspekte našeg svakodnevnog života, utiče kako na privredu i društvo tako i na organizaciju i funkcionisanje. Značajna je širina i brzina promjene koju donosi digitalna transformacija. Također, mijenja prirodu samog kreiranja politike, kroz pojavu novog niza alata za podršku u razvoju i provedbi politika (OECD, 2019).

Prekogračni tokovi podataka postaju jedan od obilježja međunarodne trgovine u 21. vijeku. Iako je trgovina dobrima ostala relativno stabilna u zadnjoj dekadi, globalna trgovina usluga vođena podacima eksponencijalno je porasla. Globalni tokovi usluga uvećani su više od dvadeset puta između 2007. i 2017. godine. Očekuje se da će skoro četverostruko povećati u odnosu na period iz 2017. do 2022. Nasuprot tome, globalni izvoz dobara oscilirao je oko 20 triliona američkih dolara između 2007. i 2019. godine (Report, Creating value in the data economy: The role of competition, trade, and tax policy,, 2021).

U današnjim uslovima oporezivanje je jedno od važnijih pitanja nacionalnog suvereniteta. Velika je važnost poreza i svaka odluka u vezi sa oporezivanjem direktno utiče na živote građana, proizvodi nastanak određenih distorzija, to je osjetljiv mehanizam i on ne trpi neizvjesnost, nesigurnost, nestalnost i politizaciju pa se stoga ovom problemu mora pristupiti sa velikim oprezom, posebno sa aspekta prikupljanja poreza, raspodjelom i trošenjem. Oporezivanje je pogonska energija za rješavanje ekonomskih problema osigurava neophodna sredstva nužna za opstanak i održavanje makroekonomske stabilnosti, fiskalne održivosti i efikasnog funkcionisanja državnog aparata i pogotovo je važno na područjima javnih rashoda, radi finansiranja zajedničkih, opštih i društvenih potreba, poput obrazovanja, penzionog i zdravstvenog osiguranja (Terzić, 2018, p. 28). Reformisanjem poreznog sistema se moraju riješiti izazovi, pogotovo negativni efekti kod digitalnog oporezivanja PDV i poreza na dobit naročito kada su u pitanju multinacionalne kompanije kako bi se plaćao pravičan porezni udio svim zemljama u kojima plasiraju svoja dobra i usluge. Digitalizacija poslovnih procesa mora predstavljati osnov na kom počivaju buduće reforme i unapređenja postupka oporezivanja.

Da li su potrebne porezne reforme PDV i direktnog oporezivanja u pogledu digitalizacije poreznih postuka? U kontekstu ovog postavljenog pitanja, posebno je važno istaknuti da postoji veoma malo istraživanja danas u Bosni i Hercegovini po pitanju potrebe reforme PDV i direktnog oporezivanja. Realizacijom i dizajnom tih promjena može se postići uspjeh samo ako se spozna o kakvoj se prirodi problema radi.

Cilj i namjera ovog rada je da se putem teorijskih argumenta bliže rasvijetli stanje digitalizacije u BiH sa aspekta oporezivanja i da se ukaže na moguće pravce poboljšanja upravo ovog područja i problema. Za potrebe istraživanja tretiranog problema u ovom radu su prikupljeni podaci iz dva upitnika. Putem komparativne analize empirijski podataka izvršit će se uvid u posmatranu problematiku i pružiti odgovor na istraživačka pitanja.

Rad je struktuiran tako da je u uvodu naveden značaj poreza i potreba digitalizacije, zatim je dat osvrt na ključne probleme i značaj razumjevanja, koristi i benefita digitalne transformacije, nakon čega je predstavljena metodologija i struktura uzoraka koji se uspoređuju. U nastavku rada prezentirani su rezultati istraživanja sa zaključkom i pregledom korištene literature.

1. Opis problema i značaj razumjevanja koristi i benefita digitalne transformacije

Digitalizacija procesa oporezivanja može dovesti do smanjenje troškova poreznih obveznika, poboljšanu uslugu poreznim obveznicima i efikasnije korištenje resursa same porezne administracije i efikasnog planiranja sadašnjeg i budućih poreznih prihoda. Digitalni format

može se pohraniti, replicirati i prenositi elektronički, puno brže i jeftinije i uz mnogo nižu cijenu energije od bilo kojeg analognog informacijskog sistema. Umjesto transporta materijalnog nosača analognih informacija (knjige, filmovi, termometri) sada je dovoljno za prijenos informacijskog sadržaja u elektroničkom format kako bi na drugom kraju rekonstruirali informaciju u formatu čitljivom za ljude (Commission, 2017, p. 10).

Globalizacija i digitalizacija poslovnih procesa omogućila je da se poslovni dogovori između stranaka koji se nalaze u različitim dijelovima svijeta, dogovore bez potrebe da upoznaju jedni sa drugima. Ugovori za isporuku dobara nastaju korištenjem elektronskih sredstava komunikacije. U posljednoj deceniji primjetna je ekspanzija digitalizacije, što utiče na volumen i promjenu dosadašnjih načina trgovine, pojavljuju se nove mogućnosti poslovanja što dovodi do novih pojava poreske evazije. Sve veći broj obveznika svoje poslovne aktivnosti realizuju u virtualnom okruženju, koristeći se pri tome naprednim informacionim i komunikacionim tehnologijama (Terzić, 2018, p. 80). Predpostaviti je da će se shodno postojećoj ubrzanoj globalizaciji u svijetu koja podstiče između ostalog i ubrzanje prikupljanja digitalnih podataka, resurs digitalnog podatka koji se prikuplja u određenom centru imati značaj kao što sada imaju resursi nafte, električne energije ili vode. Državni organi, porezni obveznici, civilno društvo, akademska zajednica, javni sektor generiraju i koriste digitalne podatke. Digitalni podaci imaju važnu ekonomsku i političku moć. Njihova ekonomska moć proizlazi iz svojstva da su neiscrpni, mogu se ponovno koristiti isti podaci, ne iscrpljuju se korištenjem poput nafte ili nekog drugog prirodnog resursa. Politička moć proizilazi da skupljanjem i gomilanje digitalnih podataka stječe se moć nad drugima poput konkurenata. Specifični podaci koji se daju za javnu namjenu također daju veliki doprinos vrijednost za pojedine sektore. Na primjer, Danska država davanjem otvorenog pristupa skupu podataka generira direktnu ekonomsku korist od 62 miliona eura, između 2005. i 2009., vraćajući 2 miliona eura kroz troškove ulaganja u podatke. Ovaj primjer je relevantan za srednje i manje razvijene zemlje, gdje nedostatak javnih podataka je prepreka razvoju transportnih i logističkih usluga (Report, The huge potential of open data for business applications, 2021).

Porezni sistem i oporezivanje su kompleksni, stalno evoluiraju, ograničeni su resursi dostupni poreznim organima i ne može se uvijek jasno prepoznati kako pratiti sve te promjene, pogotovo zbog sve veća digitalizacije poslovnih procesa. Stoga sklonost nedijeljenju i gomilanju podataka može uzrokovati razne probleme.

U trenutnom scenariju globalne ekonomije s digitalizacijom i revolucijom podataka, 20% predstavlja materijalnu imovinu, a ostatak dolazi od nematerijalne imovine koja se ne može lahko procijeniti kao što su podaci, algoritmi, robne marke i druga imovina i nematerijalna dobra. Stoga se porezna politika općenito razvija i održava u nematerijalnoj imovini koju je teško kontrolisati i pratiti poreznim stručnjacima, što olakšava izbjegavanje poreza multinacionalnim kompanijama. Oporezivanje u cjelini se fokusira na velike porzne obveznike, a to su velike multinacionalne kompanije koje nameću niske ili nulte porezne sheme plaćajući vrlo male poreze, stvarajući tako porezni sistem koji je nepravedan i koji zahtijeva duboku međunarodnu poreznu reformu.

1.1. Digitalizacija, stanje i refleksija na stanje po pitanju poreza u Bosni i Hercegovini

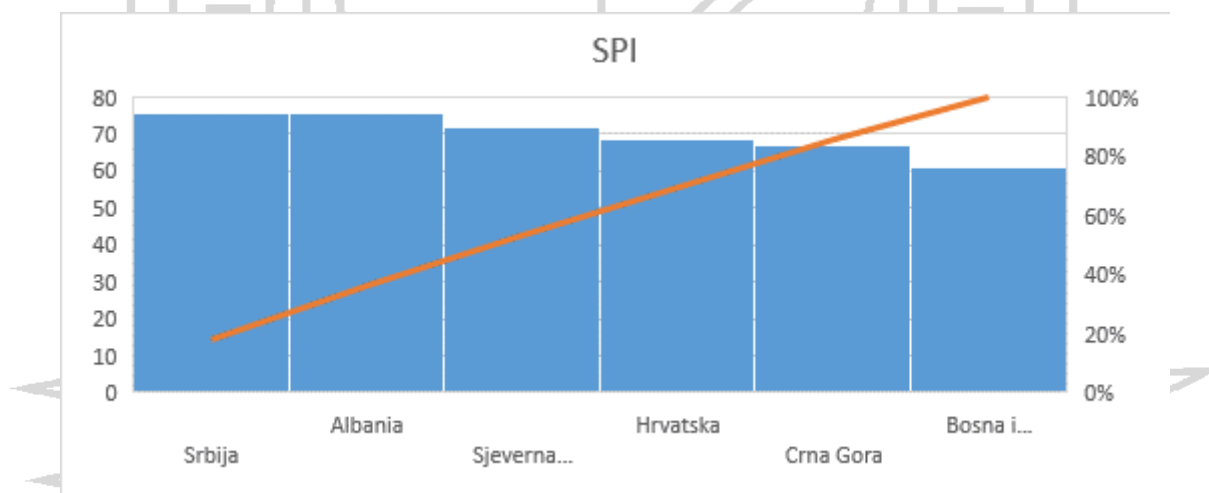
Dijagnosticiranje stanja zemlje sa aspekta digitalizacije u smislu upotpunjenosti podataka je važna aktivnost jer ona može dati odgovore na pitanje koje korake treba poduzeti na poboljšanje stanja i važnim prioritetom u otklanjanju prepreka. Svjetska banka je razvila nove statističke indikatore uspješnosti (SPI) za praćenje statističke uspješnosti zemalja. Okvir SPI fokusira se na pet ključnih stubova statističke uspješnosti zemlje: (i) korištenje podataka, (ii) digitlne

usluge, (iii) digitalne proizvode, (iv) izvore podataka i (v) digitalna infrastrukturu. SPI će zamijeniti pokazatelj statističkog kapaciteta (SCI) koji Svjetska banka redovito objavljuje od 2004. godine (World Bank, 2021).

Okvir SPI procjenjuje zrelost i učinak nacionalnih statističkih sistema u pet ključnih područja, nazvanih stubovi.

1. Upotreba podataka: Statistika ima vrijednost samo ako se koristi. Dakle, prvi stub je korištenje podataka. Uspješan statistički sistem proizvodi podatke koji se široko i često koriste.
2. Digitalne usluge: Niz usluga povezuje korisnike podataka s proizvođačima i olakšava dijalog između njih, čime se gradi povjerenje i osjećaj vrijednosti.
3. Digitalni proizvodi: Dijalozi između korisnika i proizvođača pokreću dizajn i raspon statističkih proizvoda te njihovu tačnost, pravovremenost, učestalost, usporedivost i razine razvrstavanja. Proizvodi signaliziraju jesu li zemlje sposobne proizvesti pokazatelje povezane sa 17 ciljeva održivog razvoja.
4. Izvori podataka: Za stvaranje korisnih proizvoda, statistički sistem treba se oslanjati na izvore unutar i izvan države. Prikupljanje podataka stoga nadilazi tipične popise stanovništva i istraživanja i uključuje administrativne i geoprostorne podatke, kao i podatke koje generiraju privatne firme i građane.
5. Digitalna infrastruktura: Zreli statistički sistem ima dobro razvijenu čvrstu infrastrukturu (zakonodavstvo, upravljanje, standardi) i meku infrastrukturu (vještine, partnerstva), kao i finansijska sredstva za isporuku korisnih — i široko korištenih — digitalnih proizvoda i usluga. (worldbank.org, 2021).

Grafikon 1. Statistički pokazatelji uspješnosti (SPI), BiH i zemlje Zapadnog Balkana

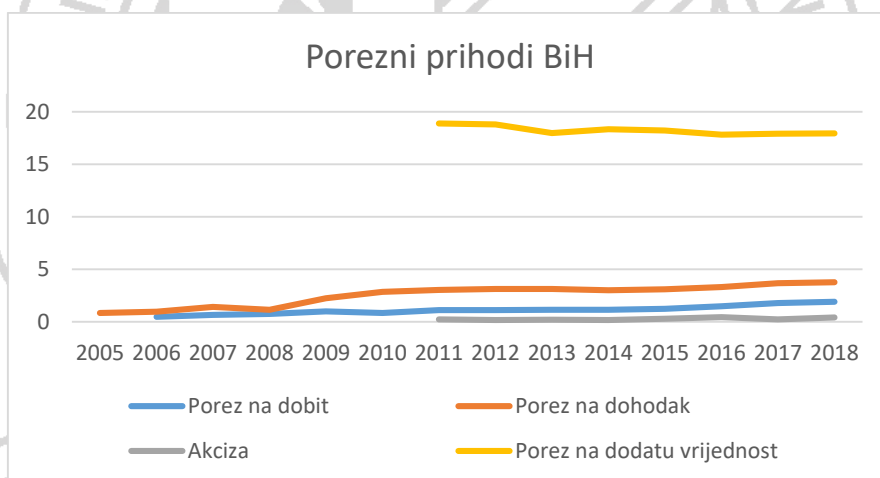
Izvor: <https://datanalytics.worldbank.org/SPI/>

Statistički pokazatelji uspješnosti SPI mjeri učinak u 174 zemlje. Ako pogledamo sve zemlje Zapadnog Balkana, BiH, Srbija, Hrvatska, Crna Gora, Sjeverna Makedonija i Albanija, može se zaključiti iz grafikona 1. da je BiH na začelju po statističkom pokazatelju uspješnosti prikupljanja digitalnih podataka. Ovakvim stanjem neuređenosti u BiH ostvaruje se negativna slika prema zemljama u okruženju. Nedostatak resursa, tehničkih kapaciteta i upravljanja podacima ometa proizvodnju korisnih podataka za javnu politiku. Nedostatak digitalne pismenosti i potražnja za podacima ograničava njihovu upotrebu za javnu politiku.

Dobro upravljanje podacima je imperativ za državu koja želi postati više vođena podacima kao dio svoje digitalne strategije. Ona može pomoći u izdvajanju vrijednosti iz digitalne imovine, omogućavajući veći pristup podacima, dijeljenje i integraciju na organizacijskoj razini i izvan nje, te povećavajući ukupnu efikasnost i odgovornost (World Bank, 2019).

Uređenost oporezivanja u BiH zavisi između ostalog i od načina efikasnog prikupljanja digitalnih podataka. Kao što se zna aktima ustavne prirode uređena je podjela nadležnosti između različitih nivoa vlasti u Bosni i Hercegovini i to Ustavom BiH i Ustavom Federacije BiH, Ustavom Republike Srpske i Statutom Brčko distrikta BiH, pa je u skladu sa tim aktima nadležnost indirektnih poreza u BiH nadležnost institucija BiH (na teritoriju cijele BiH), dok je nadležnost direktnih poreza u BiH nadležnost Federacije BiH (na njenoj teritoriji), Republike Srpske (na njenoj teritoriji) i Brčko distrikta BiH (na njegovoj teritoriji). Zakonom o sistemu indirektnog oporezivanja u BiH („Službeni glasnik BiH“, br. 44/03, 52/04, 34/07, 49/09 i 32/13; uspostavljen je institucionalni i organizacioni osnov za jedinstven sistem indirektnog oporezivanja u BiH. Pojam “indirektni porez” u smislu ovog zakona odnosi se na uvozne i izvozne dažbine, akcize, porez na dodatu vrijednost i sve druge poreze zaračunate na robu i usluge, uključujući i poreze na promet i putarine. U skladu s ustavnim uređenjem u BiH oblast direktnih poreza je u nadležnosti entiteta Federacije BiH i Republike Srpske te Brčko distrikta BiH. Entiteti i BDBiH uspostavili su pravni okvir kojim se regulira ova oblast. Nadležne institucije na nivou entiteta su ministarstva finansija (Ministarstvo finansija FBiH i Ministarstvo finansija RS) i Direkcija za financije BDBiH.

Grafikon 2. Naplata poreskih prihoda u Bosni i Hercegovini

Izvor: IMF, <https://www.imf.org>, <https://data.imf.org/?sk=77413F1D-1525-450A-A23A-47AEED40FE78>

Shodno grafikonu 2. može se zaključiti da je po strukturi naplaćenih prihoda u BiH (od direktnih i indirektnih poreza) dominantno učešće indirektnih poreza i oni generišu glavninu poreznih prihoda u BiH a to su PDV (vidi se da PDV čini nešto više od polovine svih poreznih prihoda) pa je i zbog toga važno obratiti pažnju na digitalne podatke i način oporezivanja u BiH. BDP i njegove osnovne komponente su ključni pokazatelj poreznih prihoda. Iskazivanje poreznih prihoda kroz BDP daje omjer prema kojem se mjeri učinak poreznih prihoda jer eliminira rast poreznih prihoda koji se može pripisati inflaciji i privrednom rastu. Iz tih razloga često je praktičnije i informativnije promatrati porezni omjer za razliku od ispitivanja nominalnih poreznih prihoda u jedinicama lokalne valute. Rastavljanje nacionalnog dohotka na njegove

glavne komponente može pružiti široku ilustraciju kako država diverzificira svoje izvore prihoda.

Iz svega gore navednog da se zaključiti da je integrirani digitalni sistem iznimno važan. Funkcioniranjem međusobno neuvezanih poreskih uprava u BiH sa postojanjem brojnih poreskih propisa otvara se prostor za utaju poreza i poresku evaziju, sa posljedicama na fiskalnu disciplinu što pogoduje stvaranju mnoštva problema ekonomskog, pravnog pa i sociološkog karaktera. Upravljanje porezima u BiH je otežano zbog nepostojanja holističkog pristupa upravljanju poštivanjem propisa poreskih obveznika, jer je poreski sistem u BiH u ovom trenutku heterogen, nepovezan i nejedinstven i dovodi do neujednačenog poreskog okruženja u Federaciji BiH, Republici Srpskoj i Brčko Distriktu BiH (Terzić, 2018, p. 131).

2. Materijali i metode prikupljanja podataka iz upitnika

Za potrebe ovog rada urađena je komparativna analiza prikupljenih podataka iz dva upitnika.

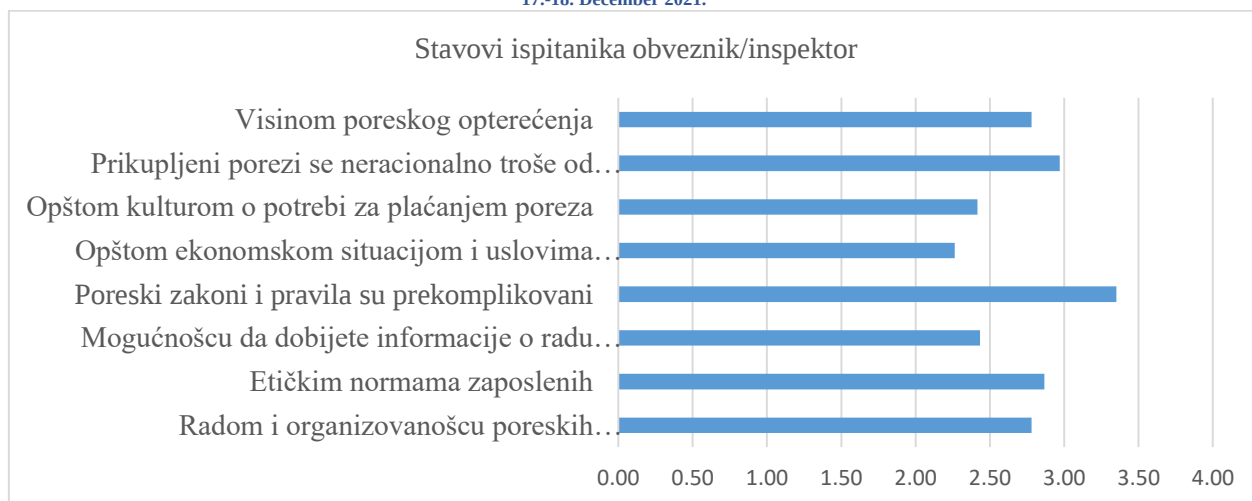
1. Upitnik za dvije grupe ispitanika poreskih obveznika, po prirodi stvari „suprotstavljenih strana“, direktori privrednih društava ili drugo odgovorno lice (Federacija BiH, Republika Srpska i Brčko Distrikt BiH) koji ostvaruju intenzivne kontakte sa poreskom službom i zaposlenih u profesionalnim organizacijama (poreski inspektori UIO, Federacija BiH, Republika Srpska i Brčko Distrikt BiH). Ispitivanje sprovedenih u periodu 2015. i 2016. godine (Terzić, 2018, p. 210). Reprezentativnim uzorkom ispitanika obuhvaćeno je 300 ispitanika, 200 ispitanika poreskih obveznika i 100 ispitanika poreskih inspektora.

2. Upitnik sproveden od strane Svjetske banke (World Bank, 2019) je istraživanja koje se obično sprovodi u suradnji s poslovnim organizacijama i vladinim agencijama koje promiču privredni rast. Upitnik o preduzećima predstavlja istraživanje na reprezentativnom uzorku privatnog sektora u privredi i ispituje niz posebnih stavova koji pokrivaju širok spektar tema poslovnog okruženja i problema koji utiču na iste. Na upitnik preduzeća odgovorila su 362 vlasnika preduzeća.

3. Analiza rezultata istraživanja

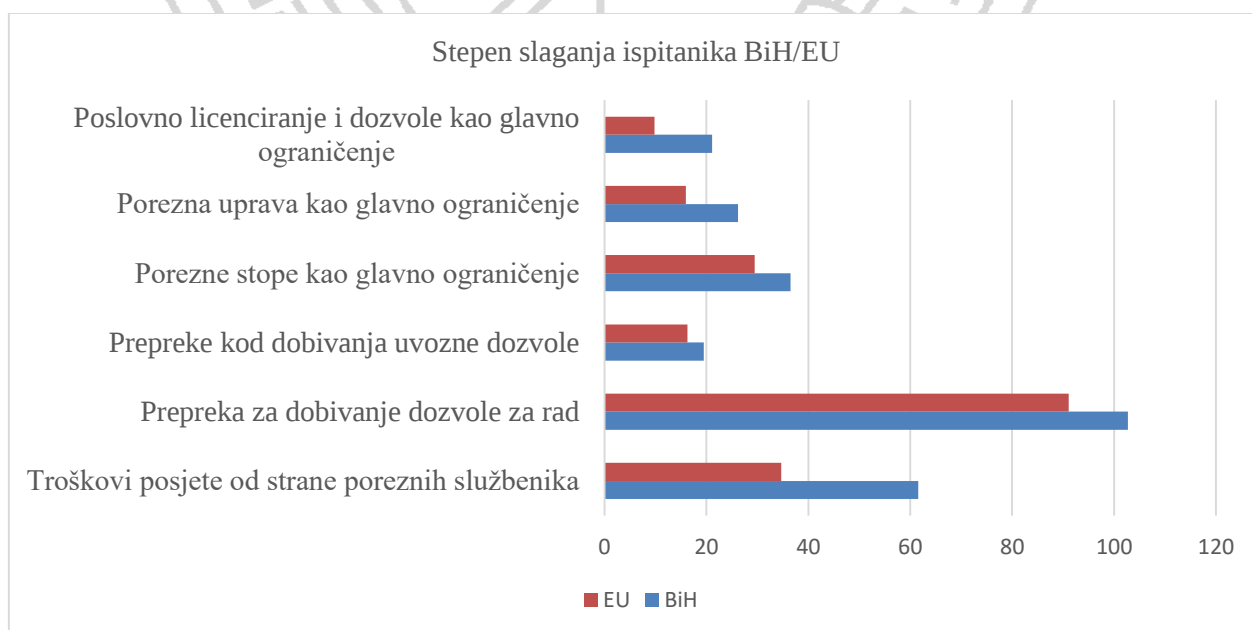
U upitniku (1) ispitane su dvije grupe ispitanika koji ostvaruju intenzivne kontakte sa poreskom službom i zaposlenih u profesionalnim organizacijama (poreski inspektori UIO, Federacija BiH, Republika Srpska i Brčko Distrikt BiH) gdje je analizirano (ne)zadovoljstvo ispitanika pojavama koje su u vezi sa poreznom administracijom. (Ne)zadovoljstvo je mjereno Likertovom skalom od 1 (uopšte nisam) do 5 (potpuno jesam). Prema (Sanders, M., Lewis, P., Thomhill, A., 1997), metoda Likertove dizajn skale u upitniku omogućuje istraživaču da pita ispitanika o tome kako snažno se slažu ili ne slažu sa izjavom ili nizom izjava. Prednost Likertove skale u upitniku je u tome što omogućuje lakšu kvantitativnu analizu.

Grafikon 3. *Poredak tvrdnji koje mjere zadovoljstvo ispitanika u vezi sa poreznom administracijom, (Terzić, 2018, p. 277).*

Analizirajući stavove ispitanika iz (grafikona 2.) može se zaključiti da su ispitanici u najvećem stepenu slaganja iskazali kod tvrdnje da „poreski zakoni i pravila su pre komplikovani“. Ovakav stav govori da se u BiH mora pristupiti harmonizaciji i pojednostavljenju poreske legislative i ostvariti napredak u usklađivanju sa EU Acquis i EU standardima i najboljom praksom u oblasti oporezivanja. Iz stave da se prikupljeni porezi neracionalno troše proističe da je potrebno preduzeti svaki razuman napor i ovakav nalaz istraživanja je dobra indicija za mjere koje treba preduzimati. Ispitanici su nezadovoljni radom i organizovanošću porezne administracije. Ovakvi odgovori idu u prilog da je potrebno mjenjati pristup prema poreznim obveznicima putem uvođenja digitalne tehnologije kod oporezivanja. Kroz analizu stepena slaganja ispitanika (upitnik 2.) identificirani su i analizirani uticaji potencijalnih regulatornih ograničenja na propise i porezne procedure. Ovi faktori mogu imati važnu ulogu u procjeni kako pojedini isti mogu uticati na regulatorno opterećenje samog poreznog obveznika. Prosjeci pokazatelja u BiH i EU izračunati su se uzimanjem jednostavnog prosjeka ocjena bodova na razini zemlje (<http://www.enterprisesurveys.org>).

Grafikon 4. Step en slaganja ispitanika u vezi propisa i poreznih procedura BiH/EU.

Kao što se vidi iz grafikona 4. najveći nivo prepreka koji iskazuju ispitanici jeste kod pitanja troškova nastalih kao rezultat kontrola od strane poreznih administracija. Porezni sistem u BiH u ovom trenutku je heterogen i jedini način unapređnja rješenja ovog pitanja jeste povećana primjena digitalne komunikacije.

Na bazi rezultata sprovedene komparativne analize u prosjeku se zaključuje da je visok stepen slaganja ispitanika kada su u pitanju administrativne procedure saradnje sa poreznom administracijom, dozvole, licence, razni troškovi, rad i organizovanost porezne administracije, mogućnost dobijanja informacija. neracionalnost trošenja sredstava i etičke norme.

Važno je prepoznati koja su to najveća ograničenja i prepreke i na osnovu toga šta je potrebno poduzeti kako bi se unaprijedio sam proces oporezivanja.

Zaključak

Digitalizacija ima veliki potencijal za stvaranje vrijednosti u društvu, ali velik dio tog potencijala ostaje neiskorišten. Istraživanja, analiza i obrada podataka primarnog i sekundarnog istraživanja su inicijalna istraživanja u ovoj veoma širokoj oblasti, ali to je upravo i značaj ovog rada. Svrha ovog rada bila je dati prikaz stanja problema digitalizacije u BiH sa aspekta oporezivanja. Digitalizacija procesa oporezivanja kroz automatizaciju u BiH bi stvorila i omogućila smanjenje troškova izvršavanja obaveza, povećavala bi se efikasnost i efektivnost, naročito za poslodavce obezbjeđujući time da poreski obveznici imaju informacije i podršku koja im je potrebna kako bi ispunili svoje obaveze i ostvarivali svoja prava u skladu sa zakonom. Postoje brojna područja gdje bi digitalizacija dala koristi.

Mora se uspostaviti konkretan i vidljiv moderan program modernizacije u poreznim administracijama, putem digitalizacije poslovnih puteva, identifikiranjem potrebnih projekata, prioriteta, ovisnih i međuovisnih procesa koji moraju biti integrisani u upravljačku strukturu.

Isto tako tijesno usaglašene porezne politike između svih poreznih administracija u Bosni i Hercegovini su preduslov za ostvarivanje digitalizacije procesa oporezivanja. Stoga je potreban okvir za upravljanje podacima i dodatno osnažiti administrativne kapacitete i kapacitete za koordinaciju. Jedan nacionalni integrirani digitalni sistem mogao bi se u potpunosti realizirati samo kada uključeni sudionici uspostave okvire dobrog upravljanja. Ovaj upravljački okvir također bi trebao biti sposoban da odgovori na sva postavljena pitanja. Digitalizacijom bi bio ispunjen osnovni cilj a to je unapređenje kapaciteta poreskih uprava i time bi se doprinijelo transformaciji ka modernoj, puzdanoj i uslužnoj poreznoj upravi.

Uspjeh ove aktivnosti ovisit će od više faktora, uključujući jasnu viziju i snažnu podršku od strane porezne administracije i podrške na političkom nivou. Jedan dobar primjer digitalizacije ka transformaciji procesa oporezivanja jeste primjer iz UINO BiH dostava elektronske evidencije. Pravilnikom o primjeni Zakona o PDV ("Službeni glasnik BiH", broj 93/05, 21/06, 60/06, 06/07, 100/07, 35/08 i 65/10) i članom 121. i 122. propisan je sadržaj knjigovodstvenih evidencija (KIF i KUF) na osnovu koje obveznik vrši popunjavanje polja PDV prijave. Uputstvom o dostavljanju podataka iz knjigovodstvenih evidencija elektronskim putem ("Službeni glasnik BiH" broj:83/19 od 20.12.2019. godine. propisan je postupak dostavljanja podataka iz knjigovodstvenih evidencija elektronskim putem, određeno je ko može da dostavi podatke, određeni su rokovi za dostavljanje podataka i prava i obaveze obveznika indirektnih poreza i Uprave za indirektno oporezivanje. Ovim Uputstvom se bliže uređuju pravila o obliku, formi i postupku dostavljanja pomoćnih knjigovodstvenih evidencija (KUF i

KIF) elektronskim putem, prijem i obrada pomoćnih knjigovodstvenih evidencija, obavještanje obveznika i izvješćivanje nakon unosa pomoćnih knjigovodstvenih evidencija.

Elektronske evidencije omogućavaju da se kontrola poreznih obveznika može automatski provjeriti na način da se podaci o isporukama mogu provjeriti kod drugog poreznog obveznika. Naravno, da bi evidencije bile ispravne neophodno je voditi računa o unosu podataka, jer pogrešan broj prilikom unosa može značiti da je u UIO dostavljena neispravna informacija. Porezni obveznik dostavlja e-Evidenciju do 20-tog u mjesecu po isteku poreznog perioda.

Može se konstatirati da se u budućnosti može proširiti tema istraživanja i na druge aspekte problema digitalizacije zemlje kako bi se dobio kroskulturalni aspekt. Nastavak istraživanja na ovu temu značajno bi potaknulo na razmišljanje o svim problemima digitalizacije.

Literatura

- [1] Commission, E. (2017). *The economics of ownership, access and trade in digital data*. JRC Digital Economy Working Paper 2017.
- [2] Doralt, W., Ruppe, H., (2007). *Grundriss des Österreichischen Steurerechts, Band I*, Wien, 5.1.
- [3] OECD, G. D. (2019, 10 15). "Tax and digitalisation". OECD. Retrieved from www.oecd.org/going-digital/tax-and-digitalisation.pdf
- [4] Report, W. D. (2021). *Creating value in the data economy: The role of competition, trade, and tax policy*, World Development Report, Chapter 7; Pages 227-258.
- [5] Report, W. D. (2021). *The huge potential of open data for business applications*. Spotlight 3.1; Pages 117-119.
- [6] Sanders, M., Lewis, P., Thomhill, A. (1997). *Research methods for business students*. London Financial Times-Pitman Publishing.
- [7] Schumpeter, J. (1918). *Die Krisis des Steuerstaats*. The Economics and Sociology of Capitalism: Princeton:Princeton University Press.
- [8] Terzić, S. (2018). Model determinacije objektivnih i subjektivnih faktora poreske evazije. In *Doktorska disertacija* (pp. 1-349). Banja Luka: Univerzitet u Banja Luci Ekonomski fakultet.
- [9] World Bank. (2019). <https://www.worldbank.org>. Retrieved from <https://www.enterprisesurveys.org/en/methodology>
- [10] World Bank. (2019). *The Path to Becoming a Data-Driven Public Sector*. OECD Digital Government Studies.
- [11] World Bank. (2021, 11 19). <https://datanalytics.worldbank.org/SPI/>. Retrieved from <https://datanalytics.worldbank.org/SPI/>
- [12] worldbank.org. (2021, 11 20). Retrieved from <https://www.worldbank.org/en/programs/statistical-performance-indicators>